



Sygn. akt V CSK 163/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 listopada 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Jan Górowski

w sprawie z powództwa E. Spółki z ograniczoną
odpowiedzialnością w P.
przeciwko T. D. Spółce Akcyjnej w K.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 listopada 2015 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 27 listopada 2014 r.,

- 1. uchyla zaskarżony wyrok w punktach 1 i 3 (pierwszym i trzecim) i oddala apelację;**
- 2. rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego pozostawia Sądowi Okręgowemu w L.**

UZASADNIENIE

Strona powodowa – E. spółka z o.o. wystąpiła wobec strony pozwanej – T. – D. S.A. o zapłatę kwoty 207.173,77 zł na podstawie umowy o dzieło.

Sąd Okręgowy oddalił powództwo po dokonaniu następujących ustaleń.

Strony łączyły dwie umowy dotyczące robót budowlanych z 28 listopada 2012 r. (umowa nr .../2012) i 30 sierpnia 2012 r. (umowa nr .../2012). Umowa pierwsza została w pełni wykonana i strona powodowa z tej umowy wywodziła przysługujące jej wynagrodzenie ryczałtowe objęte pozwem. W umowie drugiej przewidziano termin wykonania prac w ciągu 36 tygodni od daty jej zawarcia (§ 3 pkt 2). Ustalono wynagrodzenie ryczałtowe dla przyjmującego zamówienie i zastrzeżono na rzecz zamawiającego odpowiednie kary umowne w przypadku odstąpienia od umowy z przyczyn leżących po stronie wykonawcy. Pismem z dnia 7 czerwca 2013 r. strona pozwana odstąpiła od umowy z 30 sierpnia 2012 r. (umowy drugiej) z uwagi na niewykonanie w terminie umówionym przedmiotu umowy oraz na działanie wykonawcy niezapewniającymi jej sprawnego zrealizowania z jego winy. W dniu 11 czerwca 2013 r. obliczono kary umowne na kwotę 259.850,37 zł, które obciążały stronę powodową. Strona powodowa wzywała stronę pozwaną do zapłaty kwoty 207.173,77 stanowiące wynagrodzenie ryczałtowe określone w umowie pierwszej (z dnia 28 listopada 2012 r.). W dniu 7 października 2013 r. strona pozwana złożyła oświadczenie o potrąceniu swojej wierzytelności (kary umownej) z wierzytelnością powoda w wysokości 207.173,77 zł.

Według Sądu Okręgowego, doszło do złożenia przez pozwanego skutecznego oświadczenia o potrąceniu w dniu 12 sierpnia 2013 r. i to jeszcze przed wniesieniem pozwu w postępowaniu nakazowym. Złożone w dniu 7 czerwca 2013 r. oświadczenie o odstąpieniu od umowy z dnia 30 czerwca 2012 r. okazało się skuteczne (art. 635 k.c.). Na podstawie tego przepisu może dojść do rozwiązania umowy przez zamawiającego także po upływie terminu do wykonania dzieła, a skorzystanie z tego uprawnienia jest uzależnione od oceny, czy opóźnienie przyjmującego zamówienie jest tak znaczne, że będzie miało wpływ na ukończenie dzieła. A taka właśnie sytuacja wystąpiła w danej sprawie. Odstąpienie

przez stronę pozwaną od umowy usprawiedliwiało obciążenie strony powodowej karą umowną na podstawie § 11 ust. 1 pkt 1c umowy.

W wyniku apelacji strony powodowej Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że uchylił nakaz zapłaty, wydany w postępowaniu nakazowym, i zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 207.173,77 zł z odsetkami od dnia 29 lipca 2013 r. do dnia zapłaty; w dalszym zakresie powództwo oddalił i oddalił apelację w pozostałej części. Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, także w zakresie dotyczącym nienależytego wykonania zobowiązania wynikającego z umowy z dnia 30 sierpnia 2012 r. Stwierdził też, że nie było podstaw do kwestionowania umocowania E. R. do składania oświadczenia o potrąceniu w imieniu pozwanej. Skutki potrącenia należy łączyć z oświadczeniem z dnia 12 sierpnia 2013 r., ponieważ drugie oświadczenie (z dnia 7 października 2013 r.) było złożone jedynie z ostrożności procesowej. Sąd Apelacyjny rozważał podstawę skutecznego rozwiązania przez stronę pozwaną umowy z dnia 30 sierpnia 2012 r. i ostatecznie przyjął, że nie mogły jej stanowić przepisy art. 395 k.c., art. 635 k.c. i art. 491 § 1 zd. 1 k.c. Zdaniem tego Sądu, odstąpienie od umowy o dzieło, przewidziane w art. 635 k.c., może być złożone skutecznie tylko do wskazanego w umowie terminu jej wykonania, jeżeli wystąpią przesłanki określone w tym przepisie. Nie mógł być brany pod uwagę art. 491 § 1 zd. 1 k.c., ponieważ pozwany nie wyznaczył wykonawcy robót dodatkowego terminu do wykonania umowy. W tej sytuacji nie mogło dojść do powstania roszczenia o zapłatę kary umownej i tym samym - przestawienia tego roszczenia do potrącenia z należnością powoda, wynikającą z umowy z dnia 28 listopada 2012 r.

W skardze kasacyjnej strony pozwanej podnoszono zarzuty naruszenia art. 635 k.c. w zw. z art. 656 § 1 k.c. i w zw. z art. 498 § 1 k.c. oraz art. 491 § 1 k.c. w zw. z art. 498 § 1 k.c. Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku w pkt 1 i 3 i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie - o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w części zaskarżonej i oddalenie apelacji powoda.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawowym problemem w rozpoznawanej sprawie jest wyjaśnienie właściwej podstawy rozwiązania umowy z dnia 30 sierpnia 2012 r. W związku z tym, że w skardze kasacyjnej podniesione zostały jedynie zarzuty naruszenia prawa materialnego, Sąd Najwyższy związany jest ustaleniami faktycznymi dokonanyymi przez Sądy meriti (art. 393³ § 3 k.p.c.).

Sąd Okręgowy przyjął, że w ustalonym stanie faktycznym istniały podstawy do odstąpienia od wspomnianej umowy przez stronę pozwaną. Strona powodowa (przyjmujący zamówienie) nie wykonała bowiem robót w terminie, nastąpiło znaczne opóźnienie w zakończeniu tych robót, ponieważ strona ta nie wykonała nawet pierwszego etapu prac i sporządzenia odpowiedniej dokumentacji projektowej po upływie prawie roku od zawarcia umowy. Oświadczenie o odstąpieniu od umowy (pismo z dnia 7 czerwca 2013 r.) złożone zostało przez stronę pozwaną (zamawiającego) w okresie opóźnienia strony powodowej z wykonaniem robót. Według Sądu Okręgowego, dopuszczalne jest odstąpienie od umowy o dzieło także po upływie terminu do wykonania dzieła (art. 635 k.c.).

Sąd Apelacyjny nie podzielił tego stanowiska i stwierdził, że złożone w dniu 7 czerwca 2013 r. oświadczenie o odstąpieniu od umowy nie mogło wywołać skutku prawnego w świetle art. 635 k.c. Hipoteza tego przepisu obejmuje tylko sytuację, w której przyjmujący zamówienie opóźnia się z rozpoczęciem lub zakończeniem dzieła tak dalece, że jest prawdopodobne, iż nie zdoła jego ukończyć w czasie umówionym. Czasową granicę skutecznego oświadczenia o odstąpieniu od umowy na podstawie tego przepisu stanowi zatem końcowy termin wykonania umowy lub jej poszczególnych etapów. W związku z tym, że odstąpienie od umowy z dnia 30 sierpnia 2012 r. nie mogło nastąpić także na podstawie art. 491 § 1 zd. 1 k.c. (strona pozwana nie wyznaczyła powodowi dodatkowego terminu do wykonania umowy z odpowiednim zastrzeżeniem), ostatecznie nie doszło do rozwiązania tej umowy i nie było podstaw do żądania od powoda odpowiedniej kary umownej.

Nie można podzielić stanowiska Sądu Apelacyjnego, że nie istniały podstawy do odstąpienia od umowy na podstawie art. 635 k.c. Wprawdzie w orzecznictwie Sądu Najwyższego zarysowały się w tej materii odmienne kierunki wykładni tego przepisu, ale na pewno obecnie dominuje przekonywujące stanowisko, zgodnie

z którym odstąpienie przez zamawiającego od umowy na podstawie art. 635 k.c. możliwe jest także w okresie opóźnienia się przyjmującego zamówienie z wykonaniem dzieła (robót). Odstąpienie takie może nastąpić bez wyznaczenia dodatkowego terminu, gdy wystąpi przewidziany w tym przepisie stan opóźnienia z rozpoczęciem lub wykończeniem umówionego dzieła określonych (robót). W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2008 r., V CSK 182/08 r. (nie publ.) wyjaśniono, że art. 635 k.c. stanowi przepis szczególny w stosunku do przepisów dotyczących niewykonania umów wzajemnych i wyłącza określone w art. 491 § 1 k.c. warunki odstąpienia od umowy w postaci popadnięcia przez przyjmującego w opóźnienie i wyznaczenie mu dodatkowego terminu do rozpoczęcia, kontynuowania lub ukończenia dzieła. Stanowisko to zostało najpełniej umotywowane w uzasadnieniu Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2012 r., IV CSK 182/11 (OSNC 2012, z. 7/8, poz. 90). Trafnie zwrócono tam m.in. uwagę na to, że skoro w przepisie tym wspomina się, iż zamawiający może odstąpić od umowy „jeszcze przed upływem do wykonania dzieła”, to tym bardziej uprawnienie to powinno mu służyć także po upływie tego terminu, gdy przyjmujący zamówienie opóźnia się z wykonaniem dzieła w sposób przewidziany w tym przepisie. Argumentację tę następnie powtórzono w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2013 r., III CSK 216/12 (nie publ.).

W tej sytuacji należało podzielić zarzut naruszenia art. 635 k.c. i dlatego Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części (tj. w pkt 1 i 3) i oddalił apelację strony powodowej. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego i kasacyjnego pozostawił Sądowi Okręgowemu (art. 108 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.).

eb